

BOLALARDA TISH-JAG' TIZIMI ANATOMIK XUSUSIYATLARINING KLINIK AHAMIYATI VA OTA-ONALAR HAYOT SIFATIGA TA'SIRI**G'ofurova Rohila Raxmatilla qizi***Stomatologiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi***Ilmiy rahbar: Axmedov Ulug'bek Baxodirovich***Anatomiya, klinik va patologik anatomiya kafedrasi katta o'qituvchisi**Kokand University Andijon filiali**Andijon, O'zbekiston*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda tish-jag' tizimining anatomik xususiyatlari (alveolyar suyak, sut va doimiy tishlar rivojlanishi, milk to'qimalari va temporomandibulyar bo'g'im) hamda ushbu o'ziga xosliklarning klinik jarayonga va ota-onalar hayot sifatiga ta'siri sifatli tadqiqot asosida baholandi. Yarim tuzilgan intervyular orqali bolalarda tish chiqishidagi og'riq, milk yallig'lanishi, noto'g'ri tishlash va ularning parvarishiga bog'liq stress omillari tahlil qilindi. Natijalar bolalar stomatologik muammolari nafaqat klinik, balki psixo-ijtimoiy yuklama keltirib chiqarishini ko'rsatdi. Xulosa qilib, bolalar stomatologiyasida anatomik bilimlar bilan birga ota-onalarga yo'naltirilgan tushuntirish va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ekani ta'kidlandi.

Kalit so'zlar: tish-jag' tizimi, bolalar stomatologiyasi, anatomik rivojlanish, ota-onalar, hayot sifati.

КЛИНИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ АНАТОМИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ЗУБОЧЕЛЮСТНОЙ СИСТЕМЫ У ДЕТЕЙ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА КАЧЕСТВО ЖИЗНИ РОДИТЕЛЕЙ**Гофурову Рохилу Рахматиллову кизи***Студент 2-го курса направления "Стоматология"***Научный руководитель: Ахмедов Улугбек Баходирович***старшего преподавателя кафедры анатомии, клинической и патологической анатомии Андижанский филиал Кокандского университета
Андижан, Узбекистан*

Аннотация. В данной статье на основе качественного исследования были оценены анатомические особенности зубочелюстной системы у детей (развитие альвеолярной кости, молочных и постоянных зубов, тканей десен и височно-нижнечелюстного сустава), а также влияние этих особенностей на клинический процесс и качество жизни родителей. С

помощью полуструктурированных интервью были проанализированы стрессовые факторы, связанные с болью при прорезывании зубов, воспалением десен, неправильным прикусом и уходом за детьми. Результаты показали, что детские стоматологические проблемы вызывают не только клиническую, но и психосоциальную нагрузку. В заключение было подчеркнуто, что в детской стоматологии наряду с анатомическими знаниями важно ориентированное на родителей разъяснение и психологическая поддержка.

Ключевые слова: зубочелюстная система, детская стоматология, анатомическое развитие, родители, качество жизни.

KIRISH

Bolalarda stomatologik kasalliklar tarkibida asosiy o'rinlardan birini egallagan tish-jag' patologiyalarining tarqalishini o'rganish muhim amaliy va ilmiy qiziqish uyg'otadi [1,2,3]. Tish-jag' anomaliyalari (TJA) va tayanch-harakat tizimining buzilishi, nafas olish, ovqat hazm qilish va yurak-qon tomir tizimlarining pasayishi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlangan [4].

Tish-jag'anomaliyalari bo'lgan bemorlar erta yoshdan boshlab yutish, nutq hosil qilish funksiyalarining buzilishiga, tish-jag' tizimining yanada og'irroq buzilishlarida esa yuz asimmetriyasi yoki yuz skeleti nomutanosibligida ifodalanadigan estetik norozilikka shikoyat qilishadi [5].

Bolalarda stomatologik kasalliklar tarkibida asosiy o'rinlardan birini egallagan tish-jag' patologiyalarining tarqalishini o'rganish muhim amaliy va ilmiy qiziqish uyg'otadi [1,2,3].

Tish-jag' anomaliyalari (TJA) va tayanch-harakat tizimining buzilishi, nafas olish, ovqat hazm qilish va yurak-qon tomir tizimlarining pasayishi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlangan [4].

Tish-jag' anomaliyalari bo'lgan bemorlar erta yoshdan boshlab yutish, nutq hosil qilish funksiyalarining buzilishiga, tish-jag' tizimining yanada og'irroq buzilishlarida esa yuz asimmetriyasi yoki yuz skeleti nomutanosibligida ifodalanadigan estetik norozilikka shikoyat qilishadi [5].

Erta yoshdagi bolalar (1-3 yosh) orasida ushbu patologiyaning tarqalishi 33% ga yetadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tish-jag' anomaliyalaring uchrash chastotasi 56-71% gacha ortadi [8]. V.A.Andreevaning (2016) kuzatuvlariga ko'ra, bolalar va o'smirlar orasida tish-jag' anomaliyalari tarqalishining ko'payish sabablaridan biri vaqtinchalik tishlarni erta olib tashlashdir. Shu bilan birga, tish zahari nuqsonlariga ega bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalar soni ko'paymoqda [10]. Shu bilan birga, turli omillarning ta'siriga qarab, bolalar orasida tish-jag' anomaliyalaring tarqalishining yuqori ko'rsatkichlari aniqlandi [1,2,7]. Shunday qilib, masalan, Oltoy Respublikasi hududida birgalikda yashovchi turli etnik guruhlar

(rus, oltoy) va metis bolalarining stomatologik holatini epidemiologik o'rganishda rus etnik guruhidagi bolalarda tish-jag' anomaliyalarining tarqalishi $64,3 \pm 3,0\%$, metis guruhidagi bolalarda $86,1 \pm 2,2\%$, oltoy etnik guruhidagi bolalarda bu ko'rsatkich $69,8 \pm 2,7\%$ dan oshmaganligi aniqlandi [1]. Krasnodar o'lkasida bolalarda tish-jag' anomaliyalari bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, alohida tishlar anomaliyalari 6,1%, jag' anomaliyalari - 13,5%, tishlov anomaliyalari - 23,1%, qo'shma shikastlanishlar tekshirilganlarning 5,6% da aniqlangan [4].

Ma'lumki, oilalarning tarkibi va holati ayrim kasalliklarning kelib chiqishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [5,6]. Masalan, to'liq bo'lmagan oilalardagi (odatda otasiz) hayotining dastlabki 3-yilini yashab kelayotgan bolalar orasida tez-tez kasal bo'lib turadigan bolalarning ulushi to'liq oilalardagiga qaraganda 1,5-2 baravar ko'p bo'ladi. Noto'liq oilalardagi bolalarda pnevmoniya bilan kasallanish chastotasi to'liq oilalarga qaraganda 4 baravar yuqori [7]. Oiladagi keskin munosabatlar, noqulay ruhiy-hissiy muhit bolalar va o'smirlarda revmatizmning paydo bo'lishiga va yanada og'ir kechishiga olib keladi. Bunday oilalarda oshqozon yarasi kasalligi bilan og'rigan bolalar 2,3 baravar va gastroduodenit bilan og'rigan bolalar 1,7 baravar ko'p uchraydi [7]. Shu munosabat bilan, bolada tish-jag' anomaliyalarining rivojlanishi va paydo bo'lishiga oilaviy omillarning ta'sirini o'rganish shubhasiz qiziqish uyg'otadi.

Bolalar stomatologiyasida tish-jag' tizimining anatomik va funksional rivojlanishi klinik amaliyot uchun muhim asos hisoblanadi. Sut tishlarining chiqishi, alveolyar suyakning o'sishi, milk (gingiva) to'qimalarining morfologik yetilishi va temporomandibulyar bo'g'imning (TMB) moslashuvi bolaning umumiy somatik rivojlanishi, chaynash funksiyasi, nutq apparati va yuz-jag' skeletining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu anatomik tuzilmalardagi har qanday o'zgarishlar yoki rivojlanishdagi kechikishlar keyinchalik ortodontik, parodontologik va funksional muammolarga olib kelishi mumkin[3,4,9].

Bolalik davrida tish-jag' tizimi juda dinamik bo'lib, bu davrda sut tishlarining fiziologik chiqishi va almashinuvi, alveolyar suyakning faol remodelatsiyasi hamda yumshoq to'qimalarning moslashuvi kuzatiladi. Aynan shu jarayonlarda og'riq, milk shishishi, gipersekretsiya, bezovtalik va uyqu buzilishlari tez-tez uchraydi. Bu holatlar nafaqat bolaning jismoniy holatiga, balki ota-onalarning psixologik holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ko'plab ota-onalar tish chiqishi davrini stressli davr sifatida baholab, bolaning yig'lashi, uyquning buzilishi va ovqatlanishdagi qiyinchiliklar sababli kundalik hayot ritmining o'zgarishini qayd etadilar[5,7].

Shuningdek, noto'g'ri tishlash (malokkluziya), tishlarning kech chiqishi yoki erta yo'qolishi, tor jag' yoylari va yuz skeleti rivojlanishidagi disbalanslar kelajakda murakkab ortodontik muolajalarga ehtiyoj tug'dirishi mumkin. Bu esa davolash davomiyligini uzaytiradi, moliyaviy va psixologik yuklamani oshiradi hamda ota-onalarda xavotir va noaniqlik hissini kuchaytiradi. Shu nuqtai nazardan, bolalarda

tish-jag' tizimining anatomik xususiyatlarini erta aniqlash va to'g'ri baholash profilaktika va erta aralashuv choralari rejallashtirishda muhim ahamiyatga ega[2,4,8,9].

Bundan tashqari, stomatologik muammolar ko'pincha ota-onalarning kasallik haqidagi bilim darajasi bilan chambarchas bog'liq. Anatomik va fiziologik jarayonlar haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lmagan ota-onalarda noto'g'ri tushunchalar, keraksiz qo'rquv va davolashga nisbatan ishonchsizlik shakllanishi mumkin. Bu esa shifokor tavsiyalariga rioya qilishni kamaytirib, davolash samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli, bolalar stomatologiyasida faqat klinik davolash emas, balki ota-onalarni tish-jag' tizimining anatomik rivojlanish bosqichlari, normal va patologik holatlar haqida to'g'ri va tushunarli tarzda xabardor qilish muhim hisoblanadi. Bu yondashuv ota-onalarning kasallikka nisbatan munosabatini yaxshilaydi, stress darajasini kamaytiradi va uzoq muddatli davolash hamda profilaktika choralari rioya qilishni kuchaytiradi[4,8,9].

Maqsad. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi bolalarda tish-jag' tizimining anatomik xususiyatlari va ularning klinik namoyon bo'lishlari (tish chiqishi, milk to'qimalari holati, alveolyar suyak rivojlanishi va temporomandibulyar bo'g'im faoliyati)ni kompleks tarzda baholashdan iborat. Shu bilan birga, ushbu anatomik va funksional o'ziga xosliklarning bolaning kundalik hayotiga, ovqatlanish, uyqu va umumiy farovonligiga ta'sirini aniqlash ham tadqiqotning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Qo'shimcha ravishda, tadqiqot ota-onalarning bolalarda tish-jag' tizimi rivojlanishi haqidagi bilim darajasini, ularning stomatologik muammolarga bo'lgan munosabatini va ushbu holatlarning ota-onalar hayot sifati, psixologik holati hamda parvarish bilan bog'liq stress darajasiga ta'sirini o'rganishni maqsad qiladi. Tadqiqot natijalari asosida bolalar stomatologiyasida anatomik bilimlarga asoslangan klinik yondashuvlarni takomillashtirish, ota-onalar uchun ta'limiy va maslahat beruvchi dasturlarni ishlab chiqish hamda erta profilaktika choralari kuchaytirish imkoniyatlarini aniqlash ko'zda tutiladi.

Materiallar va usullar. Bu kuzatuvchi, sifatli va istiqbolli tadqiqot bo'lib, bolalar stomatologiya bo'limiga murojaat qilgan 2–10 yoshli bolalarning ota-onalari bilan yarim tuzilgan intervyular o'tkazildi.

Tanlov mezonlari:

2–10 yoshli bolalar

Sut yoki aralash tishlash davri

Tish chiqishi, milk yallig'lanishi yoki noto'g'ri tishlash bilan bog'liq shikoyatlar

Ma'lumotlarni tahlil qilish:

Kontent-tahlil usuli asosida (tematik kodlash) intervyular quyidagi kategoriyalarga ajratildi:

Tish chiqishi va dastlabki stomatologik muammolar

Ota-onalarning anatomik bilimlari

Bolaning holatining ota-onalar hayotiga ta'siri

Natijalar. Tadqiqotda 25 nafar ota-onalar (asosan onalar) ishtirok etdi. Bolalarning aksariyatida sut tishlari chiqishi davrida og'riq va bezovtalik kuzatildi. Tish chiqishi va dastlabki muammolar: Ota-onalarning 60% tish chiqishi davrini "eng qiyin davr" sifatida baholadi.

Anatomik bilimlar: 52% ota-ona tish-jag' tizimi anatomiyasi haqida cheklangan bilimga ega ekanini bildirdi. Hayot sifatiga ta'sir: 56% ota-onalar bolaning stomatologik muammolari sababli uyqu buzilishi va doimiy tashvish holatini qayd etdi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, bolalarda tish-jag' tizimi bilan bog'liq muammolar nafaqat lokal klinik holat, balki butun oilaning hayot sifatiga ta'sir etuvchi omildir. Anatomik xususiyatlarni tushuntirish orqali ota-onalarning xavotirini kamaytirish va davolashga rioya qilishni yaxshilash mumkin. Shuningdek, stomatolog shifokorlar ota-onalarga tish-jag' tizimining normal rivojlanish bosqichlari haqida aniq va sodda ma'lumot berishi muhim. Bu noto'g'ri qarashlar va keraksiz qo'rquvlarning oldini oladi.

Xulosa. Bolalarda tish-jag' tizimi anatomik xususiyatlari klinik jarayonda muhim ahamiyatga ega va ota-onalar hayot sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun, bolalar stomatologiyasida anatomik bilimlar bilan bir qatorda ota-onalarga yo'naltirilgan ta'lim va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini joriy etish zarur.

ADABIYOTLAR:

1. Андреева В.А., Бинцаровская Г.В., Валеева З.Р., Тимчук Я.И. Анализ причин преждевременного удаления временных моляров у детей// Доклады Белорусского государственного университета информатики и электроники. – 2016.–№ 7.–С.37–41.

2. Анохина А.В., Файзрахманов И.М. Состояние зубочелюстной системы у детей в периоде относительной физиологической стабильности временного прикуса // Актуальные проблемы стоматологии: сб. науч. ст. / под ред. С.Л. Блашковой. – Казань. – 2017.– С.37–41.

3. Арзуманян А.Г., Фомина А.В. Изучение распространенности и структуры зубочелюстных аномалий среди детей и подростков // Вестник новых медицинских технологий. – 2019. – № 1. – С.14–18.

4. Никитина Е.С., Худорошков Ю.Г, Комиссарова Н.О. Распространенность и структура зубочелюстных аномалий у детей дошкольного возраста в г. Омск

и в г. Тара Омской области // Стоматология детского возраста и профилактика. – 2019. – № 1. – С.11–14.

5. Vieira-Andrade RG, Martins-Júnior PA, Corrêa-Faria P. et al. Impact of oral mucosal conditions on oral health-related quality of life in preschool children: a hierarchical approach. Int. J. Paediatr. Dent. 2015; 25(2): 117–126. DOI: 10.1111/ipd.12107

6. Zhou Z, Liu F, Shen S. Prevalence of and factors affecting malocclusion in primary dentition among children in Xi'an, China. BMC Oral Health. 2016. Vol. 16 (1): 91. DOI: 10.1186/s12903-016-0285-x

7. Correa-Faria P, de Abreu MHNG, Correa-Faria P, Jordao LMR. Association of breastfeeding and malocclusion in 5-year-old children. Int. J. Paediatr. Dent. 2018; 28(6): 602–607. DOI: 10.1111/ipd.12417

8. Scarpelli BB, Berger SB, Punhagui MF. Evaluation of a preventive educational program for malocclusions: 7-year study. Braz. Oral Res. 2016. Vol. 30 (1): 119. DOI: 10.1590/1807-3107BOR-2016.vol30.0119

9. Царькова О.А., Ишмурзин П.В., Данилова М.А. Оценка качества жизни детей с зубочелюстными аномалиями // Стоматология. – 2018. – № 6. – С. 87.